

MEGEMLÉKEZÉS

EMLÉKEZÉS RECHNITZER JÁNOSRA

Lőrinczné Bencze Edit

Rechnitzer János (1952–2023)

(Forrás: <https://uni-archiv.sze.hu/szechenyi-egyetem-elhunyt-dr-rechnitzer-janos-a-regionalis-tudomanyterulet-jeles-professzora> letöltés dátuma: 2024. 01. 15.)

Elment egy nagyszerű ember, egy kiváló tudós, egy, a magyar tudományos életben meghatározó szerepet betöltő professzor. Rechnitzer János korai távozásával súlyos veszteség érte nemcsak a hazai tudományos és egyetemi életet, hanem családjá mellett számos barátja, pályatársai, a kutatói hálózatok, kollégák, oktatók és hallgatói egyaránt gyászolják Professzor urat. Nagy megtiszteltetésnek tartottam, amikor a *Polymatheia* szerkesztősége felkért, hogy – mint egykori hallgatója – írjak egy emlékezést életművéről, hiszen velem együtt rengetegen ismerték, szerették, tisztelték és tartották nagyra emberi kvalitásait, csodálták sokoldalúságát, szerteágazó tevékenységét.

Szakmai és személyes életútja rendkívül sokrétű és gazdag, ezért, ha arra a kérdésre, hogy ki is volt valójában Rechnitzer János, válaszolni szeretnénk, azt nem lehet egyetlen kifejezéssel megtenni. Egyszerre volt a tudomány elkötelezett híve és művelője, tudós és kutató, tudományos műhelyek alapítója és aktív tagja, tudományos szervezetek irányítója, városának felelősségteljesen gondolkodó polgára, egyetemi professzor – aki nemcsak tanított, hanem személyes példamutatásával nevelt is –, szenvedélyes műgyűjtő. A felsorolás nem teljes, de tükrözi, hogy mennyi mindenre kiterjedt figyelme, s nehéz lenne bármit is kiemelni, hiszen amibe belefogott és amiben hitt azt egyforma intenzitással és odaadással művelte.

Szakmai életútja a közgazdaságtudományokhoz kapcsolódóan indult, 1975-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Pécsi Kihelyezett Tagozatán ipari tervező-elemző diplomát szerzett. Egyetemi doktori disszertációját 1978-ban a területi ágazati kapcsolatok mérlegéből írta és védte meg, mely munka elnyerte az MTA Ifjúsági Díját. 1985-ben megkapta a közgazdaságtudomány kandidátusa fokozatot, de az akadémiai doktoriját már nem közgazdaságtudományból, hanem földrajztudományból szerezte – akkor még nem létezett regionális tudományi besorolás – 1995-ben „A térszerkezetet alakító innovációk. Az innováció-orientált regionális politika alapelemei” című disszertációjának megvédésével. 1999-ben Pécsen habilitált ismét közgazdaságtanból. A közgazdaságtantól indult, de főleg a társadalomtudományok több területén alkotott maradandót, melyen belül szűkebb szakterülete a regionális tudomány volt. Tudományos munkásságának fókuszába a térbeli folyamatok, a területi tervezés, a regionális gazdaságtan, az innovációk területi összefüggései és a határ menti térségek kerültek, majd figyelme fokozatosan a területi tőke és a városfejlődés kapcsolatai, valamint Kelet-Közép-Európa nagyvárosainak fejlődése felé fordult.

A közgazdaságtantól a regionális tudományokhoz kapcsolódó irányváltásban meghatározó szereppel bírt, hogy diplomája megszerzése után azonnal, vagyis 1975-ben a Bihari Ottó vezette MTA Dunántúli Tudományos Intézet munkatársa lett, ahol interdiszciplináris környezetben területi kutatásokat végezhetett. Ez után egy kis kitérő következett azzal, hogy elvállalta a Pollack Mihály Műszaki Főiskola gazdasági igazgatói pozícióját, ahol, miként egy 2022-es interjúban fogalmazott, *„megtanultam embereket vezetni. Rájöttem arra, hogy miként kell dönteni, megnyerni a csapat egy részét magamnak...”*¹ Az itt szerzett tapasztalatokat a későbbi-

¹ Siposs Zoltán (2022): Az én köpenyem csak arra kellett, hogy meglebbentsem a lehetőséget. Interjú Rechnitzer Jánossal. elérhető: <https://krtk.hun-ren.hu/2022/12/az-en-kopenyem-csak-arra-kellett-hogy-meglebbentsem-a-lehetoseget-interju-rechnitzer-janossal/> (letöltés dátuma: 2023.12.02.)

ekben sokszorosán kamatoztathatta, hiszen irányított tudományos intézeteket, műhelyeket, tanszéket, egyetemi kart, doktori iskolát, s minden esetben a kollégák bevonásával, velük és értük, együttműködve, csapatmunkában végezte feladatait, ezért is tudott oly sikeres lenni minden téren. A Pollack Mihály Műszaki Főiskola után tudományos vonalon folytatta pályafutását, ugyanis 1986-ban megbízták az MTA Regionális Kutatások Központja Győri alakuló új osztályának megszervezésével és vezetésével. Az öt fővel induló tudományos műhely fokozatosan bővült, volt, amikor húsz kutatóval dolgozott, és 1995-ben *Nyugat-magyarországi Tudományos Intézetté alakult*. 2007-ig igazgatóként vezette az intézetet, de később is fontos szerepet játszott a szervezet életében, hiszen 2008-tól tudományos tanácsadóként, 2021-től kutató professor emeritusként tevékenykedett.

Az átszervezésre kerülő intézeti hálózattal létrejövő MTA Közgazdasági és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete munkatársai Hardi Tamás és Nárαι Márta szerkesztésében 60. születésnapjára *Térszerkezet és területi folyamatok. Tanulmánykötet Rechnitzer János tiszteletére* címmel tanulmánykötettel tisztelegtek tudományos munkássága előtt, mely összefoglalta azokat a kutatási irányokat, amelyek munkásságához és az általa vezetett tudományos műhelyek tevékenységéhez kapcsolódtak. Rechnitzer János érdemének tudható be, hogy szakított az MTA regionális kutatóközpontjainak társadalomföldrajzi szemléletével, a regionalizmust új diszciplínaként fogta fel, azt a társadalom- és gazdaságfejlesztés térbeli dimenziójaként értelmezte.²

A regionális tudományok terén végzett munkájának kiterjesztéseként és elismeréseként számos, a kérdéskörrel foglalkozó tudományos testület aktív résztvevője volt, így az MTA IX. Osztálya Regionális Tudományok Bizottsága tagja, titkára (1993–1996), alelnöke (1996–1997), elnöke (1997–2008, 2015–2017), továbbá 2004 és 2006, majd 2010 és 2013 között MTA közgyűlési képviselő. 2011-től a Magyar Regionális Tudományi Társaság elnökeként, 2017-től tiszteletbeli elnökeként szervezte és irányította a regionális tudományokat. Aktívan tevékenykedett az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságában, ahol kilenc évig töltötte be az alelnöki pozíciót, de nem maradt hűtlen korábbi szakterületeihez sem, pályájának kezdete óta a Magyar Földrajzi Társaság (1976) és a Magyar Közgazdasági Társaság (1977) tagja volt. 2016-ban az Enyedi György Regionális Tudományi Alapítvány elnöke, 2017-ben pedig a Bethlen István Kutatóközpont tudományos tanácsának elnöke lett. Több rangos folyóirat működtetésében vállalt meghatározó szerepet, többek között a

² Hardi Tamás – Nárαι Márta (2012): *Térszerkezet és területi folyamatok. Tanulmánykötet Rechnitzer János tiszteletére*. MTA Közgazdasági és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete, Pécs–Győr.

*Tér és Társadalom*nál, ahol 1994 és 2010 között főszerkesztőként, utána szerkesztőbizottsági tagként tevékenykedett. Szerkesztőbizottsági tag volt (2009-től) a *Tér – Gazdaság – Ember* és (2018-tól) a *Deturope – The Central European Journal of Regional Development and Tourism folyóiratoknál*, 2021-től pedig a *CITY.HU Várostudományi Szemle szerkesztőbizottsági elnöke* volt.

A regionális tudomány fejlődésében fontos szerepet vállalt, melyet írásain keresztül ismerhetett meg a széles közönség. Számos könyve közül hármat szeretnék megemlíteni, Professzor úr is ezekre volt a legbüszkébb. Először is az 1993-ban elkészült első, *Szétszakadás vagy felzárkózás. A térszerkezetet alakító innovációk* című könyvét, mely újszerű gondolataival megalapozta a hazai regionális gondolkodást. A Dialóg Campus gondozásában 2004-ben megjelent, Lengyel Imrével közösen írt *Regionális gazdaságtan* olyan, 703 idézettséget elérő alapmű, melyet minden regionális tudományokkal foglalkozó intézmény és alap- vagy mesterképzés kötelező irodalomként jelenít meg. Egykori doktoranduszával, Smahó Melindával együtt írták meg a *Területi politika* című monográfiát, melyben azt a kérdést járják körül, hogy miként lehet a regionális egyenlőtlenségeket, a területi szakadékokat mérsékelni, a perifériás helyzetbe kerülő térségeket különféle beavatkozásokkal, például a fejlesztéspolitika eszközeivel segíteni.³ Szerkesztett munkái közül a Horváth Gyulával közösen gondozott *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón* című, 2000-ben megjelent kötet olyan hiánypótló munka, melyben tételesen felsorolásra kerülnek azok az eredmények, amelyek a húszesztendős múltra visszatekintő regionális tudomány kialakulását és szükségszerűségét igazolják. Írói munkássága számokban kifejezve is grandiózus, 502 közlemény, 23 könyv, 37 szerkesztett kötet, több mint 3800 hivatkozás, 23-as Hirsch-index, írásai ismerete megkerülhetetlen azok számára, akik a regionális tudományok innovációvezérelt aspektusaival foglalkoznak.

Hatvanadik születésnapjához kapcsolódóan interjút készített vele pályatársa, kollégája, professzor Szirmai Viktória, akinek így nyilatkozott: „Életemnek sok nagy kalandja volt, s remélem lesz még néhány. A hazai regionális tudomány megszervezésében való részvétel a legnagyobbak közé tartozik. Létrehozni, szervezni, intézményrendszert építeni, ez óriási feladat volt. Enyedi professzor úr nyomdokain lépkedni, az ő atyai irányítása mellett részt venni egy új társadalomtudományi terület kialakításában Magyarországon, csodálatos időszak volt.”⁴

Tudományos munkásságát, közéleti tevékenységét számos alkalommal

³ Rechnitzer János – Smahó Melinda (2011): *Területi politika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

⁴ Szirmai Viktória (2012): Beszélgetés Rechnitzer János Professzorral a 60. születésnapja alkalmából. elérhető: https://www.cityhu.net/_files/ugd/73f03a_a8c15648bc244ba0b-f570a9b87946a57.pdf (letöltés dátuma:2023.12.02.).

ismerték el, így 1979-ben Akadémia Ifjúsági Díjjal, 1995-ben Pro Geographia oklevéllel, 2004-ben Pro Régio Díjjal, 2008-ban a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Deák Ferenc Tudományos Díjával. 2009-ben átvehette a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetését. A regionális tudomány területén végzett iskolateremtő kutatói, oktatói és tudományszervező munkásságáért 2017-ben Akadémiai Díjat kapott, 2022-ben pedig a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje kitüntetésben részesült a regionális tudomány, ezen belül a regionális gazdaságfejlesztés területén végzett több évtizedes munkája elismeréseként. Győr Megyei Jogú Város 2014-ben Díszpolgárává választotta.

A Professzor úr szívügyének tekintette a felsőoktatást, tudásának átadását, feladatának tartotta, hogy minél több hallgatót megismertessen a regionális gondolkodással, és elkötelezetté tegyen az irányában. Fáradhatatlan lendülete, pozitív szemlélete és a regionális tudományokba vetett hite sikeressé tette eme küldetés megvalósításában. Hangoztatta, hogy a regionális tudomány elismertetése, beágyazása a tudományok rendszerébe csak akkor lehet igazán hatékony, ha az megjelenik a felsőoktatásban. Hitvallásának első lépéseként a győri *Széchenyi István Főiskolán* 1991-ben megalapította a *Regionális és Településgazdaságtan külső tanszéket*, amely a közgazdászképzésen belül önálló településgazdász szakirányt gondozhatott. 2000-től egyetemi tanár, a Széchenyi István Egyetem Regionális-tudományi és Közpolitikai Tanszék tanszékvezetője volt. 2002-ben felkérést kapott az újonnan alakult *Széchenyi István Egyetem Jog- és Gazdaságtudományi Kara* dékáni feladatainak ellátására, s ő lett az önállósuló *Gazdaságtudományi Kar* első dékánja is, a tisztséget 2008-ig töltötte be. 2008 és 2014 között az egyetem általános és tudományos rektorhelyettesként tevékenykedett. Oktatásszervezési tevékenységének csúcspontját a 2003-ban nevével fémjelzett Multidiszciplináris Társadalomtudományi Doktori Iskola megalapítása jelentette, ahol a jogászok, társadalomkutatók és közgazdászok még együtt tanultak. 2008-ban azonban szétváltak, és így jött létre a Regionális és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, amit még 13 évig vezetett. 31 doktorandusz témavezetője volt, akik mind sikeresen megszerezték a tudományos fokozatot, és többen közülük mellette maradtak az Intézetben, egyetemi oktatók, tanszékvezetők lettek.

Ebben a közegeben találkoztam Professzor úrral, mely találkozás és az általa vezetett Doktori Iskola második évfolyamához való csatlakozás meghatározó szereppel bírt későbbi tudományos előmenetelemben. Természetesen Rechnitzer János neve és munkássága ezt megelőzően sem volt ismeretlen előttem, s közvetlen kapcsolatot teremtett a Kodolányi János Egyetem és az MTA NYUTI között kialakult szakmai együttműködés, melynek első projektje az intelligens Fejér megye fejlesztési irányának kidolgozása volt. 2000-ben létrejött a NYUTI Közép-Dunántúli Kutatási csoportja, mely 2006-ban a KJF külső tanszékévé vált profesz-

szor Szirmai Viktória vezetésével.⁵ Összekötő kapocs volt a Széchenyi István Egyetem és a Kodolányi János Főiskola között a Veszprémi Akadémiai Bizottsághoz való tartozás, a közös programok, konferenciák, kutatások, így nem véletlen, hogy a Kodolányi János Főiskoláról oly sokan a Rechnitzer János vezette Doktori Iskolában szereztek meg PhD-fokozatukat, vagy habilitációjukat; jómagam is közéjük tartozom. A Doktori Iskola keretein belül nemcsak a regionális gondolkodást sajátíthattuk el, hanem élvezhettük Professzor úr személyes odafigyelését, törődését, segítő támogatását, miközben elindított bennünket a tudományos pályán, támogatta a konferenciákon való részvételünket, publikációs tevékenységünket, s mindez inspiráló volt. A bizalom, a hallgatói iránti tisztelet, a hallgatókkal kialakított személyes kapcsolat, a közös gondolkodásban való részvétel, az általa megteremtett tudományos közeg mind hozzájárultak ahhoz, hogy átlagon felüli volt a végzetek száma, akik továbbvitték eszmeiségét. Egy 2022-ben kelt vele készült interjúban szerényen úgy látta az oktatásban betöltött szerepét, hogy az ő köpenye csak arra kellett, hogy meglebbentse a lehetőséget a fiatalok előtt,⁶ de mi, aki köpönyegének védőszárnyai alá kerültünk, tudjuk, hogy ennél sokkal többet tett, figyelmét, támogatását a fokozatunk megszerzése után is érezhettük, rajtunk tartotta a szemét, és segítette tudományos karrierünket.

Ez a közeg fiatalon is tartotta, szerette az egyetemi világot, inspirálta, ösztönözte a megújulásra még olyan kis dolgokban is, mint az új technikai berendezések használata. Magam előtt látom, amint egy megbeszélte időpontot az iPad-jébe rögzít, és közben a vele született humorral mesél arról, hogy mit jelent számára az új eszközök használatának megtanulása, hiszen „haladnia kell a korrall”. Egyszerre volt kiemelkedő tudású tanár, jó előadó, érdekesítő előadásokkal, és közben vérbeli pedagógus. Minden tanév végén rövid levelet küldött nekünk, hallgatóinak, melyek üzenete mindig ugyanaz volt: dolgozzunk és olvassunk, olvassunk, olvassunk!

Személyes tapasztalataim is alátámasztják mindezt, kezdve azzal, hogy bizalmat szavazott egy olyan doktori témában, amely a határmezsgyéjén helyezkedett el a Doktori Iskola tematikájának, bevont a NYU-TI kutatásaiba. Máig őrzöm azt az emailt, amelyben személyesen gratulált, amikor leadtam a doktori disszertációm. A doktori védésen, akár csak évek múlva a habilitációmon, ő vezette a bizottságot. Ő kért fel életem első doktori bírálatára, amit számos más alkalom követett, és neki köszönhetem, hogy témavezető lehettem (ugyan csak fél), és dokto-

⁵ Hervainé Szabó Gyöngyvér – Szabó Péter Ottó (2022): Harmincéves a Kodolányi János Egyetem. A polgári tudományszervezés gyakorlata a Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottság és a Kodolányi János Egyetem együttműködésében. *Polymatheia*, 19. évf. 3–4. sz. 5–36. DOI: 10.51455.Polymatheia.2022.3-4.01.

⁶ Siposs Zoltán (2022): i. m.

randuszom sikeresen megvédte munkáját. Számtalanszor sort kerített rá, hogy kifejezze elismerését eredményeimért, elmondja, hogy „Edit a mi hallgatónk volt”, tudott dicsérni. Ennek a csúcspontját jelentette, hogy amikor kollégáim a 60. születésnapomon egy tanulmánykötettel leptek meg, ebben Rechnitzer János is köszöntött egy írásával.⁷ Sokat tanultam tőle! És nagy öröm volt, amikor a Kodolányi János Egyetem, a *Széchenyi István Egyetem és az MTA KRTK RKI, mint konzorciumi partnerek a „Társadalmi konfliktusok – társadalmi jól-lét és biztonság – versenyképesség és társadalmi fejlődés” című projekt keretében mintegy két éven keresztül együtt dolgozhattunk.*

Szirmai Viktóriának adott interjújában élete másik nagy kalandjának nevezte az oktatást, melynek előszobája az Intézetben végzett munka, ahol kipróbálta (és működött!), milyen tehetséges fiatalokkal csapatban együtt dolgozni: „...*át tudtam adni a fiataloknak azt, hogy dolgozzanak együtt, figyeljenek egymás értékeire, próbálják meg a kutatói, oktatói közösségeket összetartani. A doktori iskola végül is az intézeti lét folytatása. Az iskolában egy újabb alkotó közösség jön létre, jó látni a fiatalokat, izgalmas átadni a kutatási tapasztalatokat, olvasni egy-egy jobb dolgot, cikket, vagy egy sikeres életpálya elindulásában, annak eredményeiben részt venni.*”⁸

Ha ezt a munkásságot össze szeretném foglalni, akkor két pályatársa, Hardi Tamás és Lados Mihály gondolataihoz fordulok, akik 60. születésnapja alkalmából a *Tér és Társadalom* folyóiratban megtették ezt. Rechnitzer János sikereinek egyik fontos kulcsa a csapatmunka, a csapatépítés, az alkotói közösség létrehozása, melyben regionális gondolkodással bíró közgazdászok, geográfusok és szociológusok egyaránt helyet kaptak. Szívesen dolgozott együtt pályakezdőkkel, volt tanítványaival, akiket személyesen ő nevelt ki, akik az ő eszmeiségét, munkához való hozzáállását vitték tovább. Felvette a kapcsolatot és együtt dolgozott minden olyan szereplővel, aki a regionális gondolkodásban és fejlesztésekben részt vett, legyenek azok kutatók, az önkormányzatok területfejlesztéssel foglalkozó egységei, terület- és gazdaságfejlesztéssel foglalkozó minisztériumok, gazdasági szervezetek, urbanisztikai szakértők, a velük történő kapcsolatépítés- és ápolás fontos szerepet játszott sikereiben. A kiterjedt kapcsolatrendszer nem merült ki ebben, meghatározó volt a szakmai szervezetekbe való belépés és a velük való folyamatos együttműködés kialakítása. Alapvetőnek tartotta, hogy ismerni kell a területet, amelyért dolgozunk, s ezt nemcsak az íróasztal mellől, hanem személyes

⁷ Rechnitzer János (2020): Adalékok a magyar nagyvárosok fejlődési pályáihoz. In: Koudela Pál – Simándi Irén (szerk.): *Történelem, régió, politika. Tanulmányok Lőrinczné Bencze Edit születésnapjára*. KJE. Székesfehérvár, 159–169.

⁸ Szirmai Viktória (2012): i. m.

tapasztalatszerzés útján kell megvalósítani. Végül mindennek az eszenciája: „amit kutatsz, tanítsd is!”⁹

Ezen nagyon sokoldalú életpálya tovább színesedett életre szóló hobbi-jával, a műgyűjtéssel, melyet az otthonról hozott alapokkal még Pécssett kezdett el, és folytatott Győrben is, ugyanolyan szenvedéllyel és teljes odaadással, mint minden mást, amibe belefogott és amivel elköteleződött. Ezt támasztja alá, hogy mint ismert műgyűjtő is írt könyvet (*Mű gyűjteni, de hogyan? Egy csodálatos szenvedély anatómiája és technológiája* címmel, amely a Régió Art Kiadó gondozásában jelent meg 2002-ben. A gyűjtemény alakításának irányát a kilencvenes évek közepéig a magyar női művészek jelentették, majd a magyar konstruktív geometrikus klasszikusok és mellette az utolsó néhány évben fiatal művészek alkotásai. Gyűjteménye mintegy hat-hétszáz munkából állt, ebből kétszáz-kétszázötven a törzsgyűjtemény, a többi azonban állandóan változó volt.¹⁰

A műgyűjtés mellett szabadidejében rengeteget olvasott, nem véletlenül buzdította tanítványait is erre, szerette a művészeteket, a zenét, a győri utcák színes és jól ismert alakja volt, aki szívesen sétált kutyájával. Üriember, kinézetében is, az elmaradhatatlan csokornyakkendőivel, fiatalos, színes pantallóival, jól szabott zakóival, geometrikus mintájú zoknijaival. Örök optimista, életigenlő, aki kedvelte a társaságot, a finom ételeket és borokat, és mindenki tudta, hogy rajong a családjáért.

Igazi egyéniség volt, aki munkássága által tovább él.

⁹ Lados Mihály – Hardi Tamás (2012): Térszerkezet és területi folyamatok. A 60 éves Rechnitzer János köszöntése. *Tér és Társadalom*, 26. évf. 4. sz. 127–131. doi: 10.17649/TET.26.4.2498.

¹⁰ Fülöp Luca (2020): „Nincs könnyű és nehéz, gyűjtés van”. Interjú Rechnitzer János műgyűjtővel. *Kortárs Online*. <https://kortarsonline.hu/aktual/rechnitzer-janos.html> (letöltés dátuma: 2023.11.14.)